

Kultuuriministeeriumi tegevused EL rassismivastase tegevuskava 2020-2025 elluviimisel

1. Kultuuriministeeriumi roll EL rassismivastase tegevuskava elluviimisel

Kultuuriministeeriumi roll on aidata kaasa kultuuri-, spordi- ja lõimumisvaldkonna arengukavade kaudu ebavõrdsuse vähendamisel ühiskonnas, suurendada võrdseid võimalusi kõigile, anda panus kaasamisele poliitikakujundamises ja avatud ühiskondlike hoiakute kujundamisele.

Vastavalt Kultuuriministeeriumi põhimäärusele¹ juhib ministeerium riigi kultuuri-, spordi- ja muinsuskaitsetööd, edendab kunste, kultuuriekspordi ja loomemajandust ning koordineerib riigi meediapoliitikat, audiovisuaalpoliitikat ja lõimumpoliitikat. Riiklik kultuuripoliitika lähtub Eesti Vabariigi põhiseaduslikust sihist tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Lõimumpoliitikaga tegeleb ministeeriumis kultuurilise mitmekesisuse osakond (edaspidi KMO), mille ülesandeks on tagada lõimumise valdkonna poliitika kujundamine ja koordineerida selle elluviimist ning toetada Eestis elavate rahvusvähemuste ja hõimurahvaste kultuurielu arengut ning väljaspool Eestit elavate rahvuskaslaste tagasipöördumist ja kohanemist. KMO esindaja kuulub Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi võrdsuspoliitika osakonna koordineeritud Eesti Euroopa Liidu Rassismivastase tegevuskava 2020-2025 elluviimise töögruppi.

2. Milliseid rassismivastaseid meetmeid on Kultuuriministeeriumi vastutusalas ajavahemikul 2020 – 2024 ellu viidud?

Kultuuriministeeriumi haldusalas puuduvad rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastu võitlemine õigusaktid.

Eesti on ellu rakendanud kolm riiklikku lõimumisvaldkonna arengukava: Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007, Eesti lõimumiskava 2008-2013 ning valdkondlik arengukava Lõimuv Eesti 2020. Antud ülevaateperioodil viiakse ellu Sidusa Eesti arengukava 2021–2030. Keskse kohal kõigis lõimumisvaldkonna arengukavades on olnud ühiskonna sidususe suurendamine, vastastikuse sallivuse ja üksteisemõistmise edendamine kõigi Eesti elanike vahel ning võrdsete võimaluste loomine vabaks eneseteostuseks. Arengukava elluviimisega aidatakse vähendada sotsiaalset segregatsiooni ja toetada sidusa ühiskonna jaoks erinevaid olulisi tahke, sh võitlust vaenukõnega ja rassismiilmingutega, rassilise diskrimineerimise vastu võitlemist kogu ühiskonnas.

Kehtivas Sidusa Eesti arengukavas 2021-2030 keskendutakse lõimumise, sh kohanemise, üleilmse eestluse, kodanikuühiskonna ning rahvastikuarvestuse edendamisele, mis on peamiselt Kultuuriministeeriumi, Siseministeeriumi ja Välisministeeriumi valitsemisalas, kuid eesmärkide saavutamisele aitavad kaasa lisaks teised ministeeriumid (Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Justiitsministeerium) oma tegevustega.

Sidusa Eesti arengukava üldeesmärk on, et Eesti on kestlik rahvusriik, kus kõigil on hea elada. Eesti inimesed on koostöömeelsed, jagavad ühist Eesti kultuuriruumi, väärtustavad Eesti riiki ja tunnevad ühtekuuluvust, sõltumata emakeelest, kultuuritaustast või elukohast. Mitmekesisuses Eestis jagavad kõik inimesed demokraatlikke väärtusi ja kannavad ühist Eesti identiteeti. Riigi tegevus on inimesekeskne ja toetab kogukondade arengut. Kõik inimesed tunnevad, et nad on väärtustatud ja kaasatud. Eesti inimesed soovivad oma elu Eestiga siduda, nad osalevad aktiivselt kogukondlikus ja ühiskondlikus elus ning aitavad kaasa riigi arengule.

¹ Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/114062022001?leiaKehtiv>

Eri keele- ja kultuuritaustaga inimestele suunatud lõimumis-, sh kohanemisvaldkonnas näeb kava ette 6 tegevussuunda:

1) Tänapäevaste, nutikate ja tulemuslike kohanemis- ning lõimumisteedkondade arendamine; 2) Ühine, arusaadav ja usaldusväärne kommunikatsiooni- ja inforuum; 3) Ühtekuuluvustunnet toetavate sotsiaalsete kontaktide soodustamine; 4) Uuendusmeelse ja vastutustundliku tööturu toetamine; 5) Eesti keele oskuse, riigi ja kultuuriruumiga sideme suurendamine; 6) Kohaliku tasandi toetamine ja sektoriüleste partnerlussuhete arendamine.

Arengukava eesmärgid viiakse ellu Lõimumis, sh kohanemisprogrammi raames, mille kinnitab valdkonna minister igal järjestikusel aastal. Hetkel viiakse ellu Lõimumis-, sh kohanemisprogrammi 2024-2027.²

Rassismivastasesse võitlusesse panustab Kultuuriministeerium lõimumisvaldkonnas järgmiste meetmetega.

- **Rassiliste ja etniliste stereotüüpide vähendamine meedia, kultuuri ja spordi kaudu**

Sidusa Eesti arengukava 2021-2030 eesmärkide saavutamiseks ja anti-rassismiga seoses on kavandatud lõimumisvaldkonnas tegevusi ESF+ rahastatud meetmes „Avalikkuse teavitamine rände-, lõimumis-, sealhulgas kohanemistemadel“, mille raames korraldatakse avalikkusele suunatud teavituskampaaniad, et eri keele- ja kultuuritaustaga inimesed oleksid neile pakutavatest lõimumis-, sealhulgas kohanemisteenustest teadlikud ning et ühiskonna liikmete hoiakud oleksid lõimumist, sh kohanemist toetavad.

Kultuuriministeerium tellis ESF+ rahastusel ristmeediaprogrammi, mille eesmärk on tuua esile Eesti kultuuriline mitmekesisus selle erinevates ilmingutes ning soodustada tihedamaid kontakte erineva kultuuri- ja rändetaustaga kogukondade ja inimeste vahel. Ka ristmeediaprogrammi osalejate seas on väga erinevate rahvuste ja rasside esindajaid. Ristmeediaprogrammi materjalid avaldatakse alates 2024. a. novembrist kuni 2025. a. suveni.

2024. aastal korraldas Kultuuriministeerium kultuurilise mitmekesisuse teema-aasta raames teavituskampaania eesmärgiga tutvustada Eestis elavate eri rahvaste mitmekesist kultuuri ja traditsioone ning Eesti oma unikaalseid kultuuriruumid ja kogukondi ning kujundada Eesti elanike lõimumist toetavaid hoiakuid.

Ränne, aga ka üldisem globaliseerumine, näiteks sotsiaalmeedia kaudu, on muutnud kohalike kogukondade hoiakuid ja kaasanud kaudselt, sh sotsiaalmeedia jälgimise kaudu, globaalsetesse konfliktidesse. Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi (AMIF) toel korraldasid Kultuuriministeerium ja Siseministeerium 13.11.2024 Tallinnas rahvusvahelise ühepäevase koolitusseminari "Globaalsed konfliktid kohalike mõjudega: miks välismaailm tuleb meie koduõuele ja miks see peaks meile korda minema" Eesti ajakirjanikele. Koolitusseminari eesmärk oli anda kriitiline sissevaade tänapäeva sotsiaalse sidususe ja lõimumise uuringutesse, kuidas avatud demokraatlikku ühiskonda saab õõnestada ja rünnata vägivaldse äärmusluse, rassismi ja sotsiaalsete konfliktide kaudu.

Venemaa täiemahulise agressiooni tagajärjel Ukrainas on Eesti meediamaastikul toimunud olulised muutused. Vabariigi Valitsuse otsusega said neli Eesti venekeelset erameediakanalit (Postimees, Delfi, Delovye Vedomosti ning Põhjarannik) aastatel 2022 - 2024 täiendavat riiklikku toetust: 2022. aastal eraldati kvaliteetse venekeelse ajakirjandusliku sisu loomiseks erameediakanalitele 1,3 miljonit ning 2023. ja 2024. aastal 1 miljon eurot.

² Lõimumisprogramm2024-2027: <https://www.fin.ee/sites/default/files/documents/2020-10/L%C3%B5imumisprogramm%202021%E2%80%932024.pdf>

Kuulatavaim ja originaaltoodangu mahult suurim venekeelne ERR-i avalik-õiguslik raadiojaam on Raadio 4. Lisaks venekeelsetele saadetele edastab Raadio 4 saateid ukraina ja valgevene keeles. Kord kuus on eetris saated aserbaidžani, tatari ja tšuvaši keeles ning kolm korda kuus juudi kultuuri kajastav saade.

Rahvusringhäälingu seaduse kohaselt tegutseb ERR-i juures eetikanõunik, kes jälgib ERR-i tegevuse vastavust ajakirjanduse kutse-eetikale ja tavadele, vaatab läbi ERR-i saate või programmi sisu kohta esitatud vastulaused ja vaidlustused ning jälgib programmi tasakaalustatust.

Kultuuriministeerium toetab rahvusvähemuste kultuuriseltse rahvusvähemuskultuuride säilitamisel, arendamisel ja laiimal tutvustamisel. Peamised toetusmeetmed rahvusvähemuste kultuurühendustele jagunevad kolmeks: rahvusvähemuste katusorganisatsioonide toetused, rahvusvähemuste kultuuriseltse projektide toetusmeede ning rahvusvähemuste kultuuriautonoomia seaduse alusel eraldatav toetus. Tegevustoetust saavad 17 katusorganisatsiooni ja nende kaudu 258 kultuuriseltse Integratsiooni Sihtasutuse (edaspidi INSA) kaudu e kolmeaastaste raamlepingute alusel. Kultuuriautonoomia seaduse alusel tegutseb Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus.

Kultuuriministeerium koostöös Eesti Rahvakultuuri Keskusega valmistas 2022. aastal ette kultuurharidusliku kultuurisaadiku programmi, millega pakuti Ida-Virumaa koolide 6.-12. klasside õpilastele ja nende õpetajatele eesti kultuurist osasaamise võimalusi Eestimaa eri paigus. Kultuurisaadiku programm võimaldas 2023. a Ida-Virumaa koolide õpilastele tutvuda Eestit kultuuriga hõlmates nii teatri- kui muuseumikülastusi.

Kultuuriministeeriumi kaudu eraldatud riigieelarvelistest vahenditest toetab INSA kultuuri- ja spordivaldkonna koostööprojekte, mis aitavad luua eri kultuuritaustaga inimeste igapäevaseid kontakte, soodustada omavahelist suhtlust ning suurendada eesti kultuurist ja inforuumist osasaamist.

Erakorralise taotlusvooruna avati 2023. aastal Kultuuriministeeriumi toel Ida-Virumaa lõimumist toetav kultuuri- ja spordisündmuste taotlusvoor, mille rakendajaks oli INSA. Taotlusvooruga toetati kontserdisarju, filmifestivale, spordivõistlusi ja liikumisharrastust toetavad tegevusi eesmärgiga suurendada eri kultuuri- ja keeletaustaga inimeste vahelisi kontakte.

- **Oluliste rassismiga seotud mälestuspäevade tähistamine**

Alates 2003. aastast tähistatakse 27. jaanuaril rahvusvahelist holokausti mälestuspäeva koostöös kohaliku juudi kogukonnaga.

Holokausti mälestamistseremooniad toimuvad igal aastal 5. septembril Kalevi-Liival ja 19. septembril Kloogal, kus aastatel 1942–1943 mõrvati juute ja romasid.

Roma genotsiidi ohvreid mälestatakse 2. augustil, romade holokausti mälestuspäeval, mille Euroopa Parlament kuulutas välja 2015. aastal. Romade holokausti mälestuspäeva mälestustseremooniatel osalevad Eesti romad, juudi kogukonna ja valitsusasutuste esindajad.

Eesti on allkirjastanud Viini deklaratsiooni antisemitismivastase võitluse koostöö tõhustamise ja antisemiitlikest intsidentidest teatamise julgustamise kohta 2022. aastal.

Antisemitismivastaste meetmete kontseptsiooni koostas Siseministeerium ja dokumendi kinnitas Eesti valitsus 2021. aastal. Kontseptsiooni aluseks on Euroopa Liidu Nõukogu 6. detsembri 2018. aasta avaldus, mis käsitleb antisemitismi vastu võitlemist ja turvalisust puudutava ühise lähenemisviisi väljatöötamist, et paremini kaitsta juudi kogukondi ja institutsioone Euroopas. Kultuuriministeeriumi esindaja kuulub Siseministeeriumi antisemitismivastaste meetmete töögruppi.

27. jaanuaril 2022 avati Liiva kalmistul holokaustiohvrite memoriaal holokaustiohvritele, kes hukati mälestuspaiga lähedal 1941. aastal.

2023. aastal loodi Eesti Mälu Instituudi poolt portaal <https://nazismvictims.ee/>, mis jagab teavet holokausti kohta okupeeritud Eestis aastatel 1941–1944. Veebileht on eesti, inglise ja vene keeles ning mõeldud laiale publikule, sh üldhariduskoolidele ja ajaloo huvilistele.

Eesti Juudi Muuseum on saanud riigieelarvelisi projektitoetusi 2023. a. ja 2024. a.

- **Kaasamise ja teadlikkuse peavoolustamine lõimumisvaldkonnas**

Toetamaks Eestisse elama asuvate välismaalaste kiiret ja mugavat kohanemist kohaliku eluoluga ning esmaste, iseseisvaks toimetulekuks vajalike teadmiste ja oskuste omandamist pakutakse kuni viis aastat Eestis elanud välismaalastele kohanemisprogrammi „*Settle in Estonia*“.

Programm koosneb kohanemiskoolitusest ja algtaseme keeleõppest ning on osalejatele tasuta. See on kohustuslik rahvusvahelise kaitse täiendava kaitse ja ajutise kaitse saanud isikutele, teiste jaoks on osalemine vabatahtlik. Programmis on baasmoodul, rahvusvahelise kaitse saaja moodul (pagulasseisundi või täiendava kaitse seisundi osa ja ajutise kaitse saaja osa), töömoodul, ettevõtlusmoodul, õppimismoodul, teadusmoodul ja perekonnamoodul. Kõiki moduleid pakutakse ka veebis, mis parendab koolituste kättesaadavust ka suurematest linnadest väljaspool elavatele inimestele.

Eelmise Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) perioodi jooksul arendati välja mitmed uussisserändajate tugivõrgustiku teenused. Neist olulisemad on Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) migratsiooninõustamine, perearsti leidmise teenus, KOV-ide rändekoordinaatorite rakendamine, sotsialiseerimisürituste korraldamine uussisserändajatele, uussisserändajate vabatahtlikus tegevuses osalemise soodustamine, kriisi- ja ohvriabi teenus ning koostöös Eesti Töötukassaga karjääri ja enesearengu teemalised grupinõustamised.

Eraldi tähelepanu pööratakse rahvusvähemusorganisatsioonide võimestamisele tõstmaks nende teadlikkust olemasolevatest teenustest (nagu kohanemisprogramm, migratsiooninõustamine, tööinspektsiooni teenus jne), et nad oleksid kompetentsed oma rahvuskaaslasi vajadusel sobiva teenuse juurde suunama.

Uussisserändajate sujuvaks suunamiseks kohanemisprogrammi töötati välja andmevahetuslahendus PPA halduses oleva registri ning Kohanemisprogrammi halduri koolituste registri vahel. Esialgne andmevahetuslahenduse versioon lansseeriti 2016. a. Uus andmevahetuslahendus valmis 2022. a. alguses.

2024. a. alguses lansseeriti riigiportaalis eesti.ee infoteenus „Eestis kohanemine“, mis koondab ühte kohta kogu vajaliku info uussisserändajatele mõeldud olemasolevatest teenustest. Infoteenus „Kohanemine Eestis“, koosneb seitsmest osateenusest: elukoha registreerimine, perearsti leidmine, kohanemisprogramm, juhiloa vahetus, eesti keele õpe, alus- ja üldharidus ning peretoetused. Infoteenus arendatakse tulevikus proaktiivseks sündmusteenuseks.

Seoses Venemaa sõjalise agressiooni hoogustumisega Ukrainas 2022. aasta veebruaris on Eesti vastu võtnud hulgaliselt sõjapõgenikke. Eesti riik pakub sõjapõgenikele erinevaid kohanemist toetavaid tugiteenuseid, mh kohanemisprogrammi, mis annab baasteadmised Eesti riigi ja ühiskonna toimise kohta ning võimaluse õppida algtasemel eesti keelt.

- **Digipöörde ja uute tehnoloogiate kasutamise arendamine**

2022. aastal toimus rahvusvähemustele mõeldud kultuuri digihäkaton, kus rahvusvähemuste organisatsioonid ja vabaühendused otsisid inspiratsiooni ja mooduseid, kuidas oma rahvuskultuuri digitaliseerida. Parimaid projekte premeeriti rahaliselt.

31.05.2024 allkirjastasid Riigi Tugiteenuste Keskus ning Šveitsi Konföderatsiooni suursaadik Tallinnas lepingu, mille raames toetatakse aastatel 2024-2028 sotsiaalse kaasatuse suurendamist Eestis kokku ligikaudu 23 miljoni euroga³. Toetusmeetme eesmärk on parandada Eestis elavate, eelkõige eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste võimalusi Eesti ühiskonnas aktiivsemaks osalemiseks. Keskendutakse lõimumise, sh kohanemise, hariduse, sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisele ning sotsiaalse innovatsiooni edendamisele.

Kultuuriministeeriumi tegevused toetusmeetmes keskenduvad kultuurilisele ja keelelisele lõimumisele: valmistatakse ette lõimumisvaldkonna digipööret, kaasatakse vabatahtlikke lõimumisvaldkonna tegevustesse ning arendatakse kohanemise, sh keeleõppe nõustamisteenust. Samuti viiakse ellu Eesti kultuuriruumi tutvustavaid tegevusi ning luuakse meediapädevuse programm. Plaanis on luua meediakirjaoskuse programm täiskasvanutele, mis toetab teisest rahvusest täiskasvanute teadmisi Eesti meediaruumist ning aitab suurendada sihtrühma oskust tarbida professionaalset meediat, sealhulgas oskusi analüüsida tekste ja nende tonaalsust, päritolu ja objektiivsust. Samuti on kavas koostada meediakirjaoskust toetavaid digitaalseid õppematerjale.

Programmis osalevad Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium ning Kultuuriministeerium, kes juhib koostööprogrammi koostamist ja elluviimist. Koostööprogrammi riiklik koordineerimisüksus on Riigi Tugiteenuste Keskus. Läbivalt kaasatakse tegevustesse partnerina Berni Rakendusteaduste Ülikool. Programmi elluviimine on planeeritud aastatele 2024-2027.

- **Haavatavate rühmade, sealhulgas romade ja teiste rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste kaasamine**

Kultuuriministeerium kujundab lõimumispoliitikat koostöös rahvusvähemuste kultuurinõukoja ja Ida-Virumaa rahvuskultuuriühenduste ümarlauaga. Kultuurinõukoja liikmeteks on ka kultuuriomavalitsuste ja roma organisatsiooni esindajad. Nõukoda ja ümarlaud arutavad ja annavad oma arvamusi kõigis lõimumist ja rahvusvähemuskultuure puudutavates küsimustes aga ka muudes aktuaalsetes teemades, näiteks Ukraina sõjapõgenike abistamine, arengukavade ja programmide koostamine või uuendamine jm.

Rahvusvähemuste kultuuriseltside esindajatele korraldatakse ümarlaudu ja seminare, koolitus- ja nõustamistegevusi. INSA korraldab koostööpäevakuid vähemuskultuuride ühingutele ja eesti kultuuriühingutele.

Romade lõimumisküsimustega tegelemiseks ja teabe koordineerimiseks tegutseb Kultuuriministeeriumi juures edasi romade lõimumise nõukoda. Nõukotta kuuluvad eri ministeeriumide esindajad, mistõttu on nõukojal laiapõhjaline kompetents romade lõimumisküsimuste käsitlemiseks. Vajadusel saab kutsuda koosolekule eksperte teistest valdkondadest.

Eesti ei ole vastu võtnud eraldiseisvat romade lõimumisstrateegiat. Romade lõimumist toetavad erimeetmed on kajastatud Sidusa Eesti arengukava 2021-2030 lõimumis-, sh kohanemisprogrammis. Meetmete eesmärgiks on suurendada avaliku, era- ja kolmanda sektori organisatsioonide teadlikkust romade kogukonnast, võimestada roma kogukonna liikmeid nende sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ning arendada välja roma mentorteenus.

Eesti on ellu viinud perioodil 2017-2023 kolm romadele suunatud projekti (ESTROM 1, ESTROM 2 ja ESTROM3) Euroopa Liidu kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi rahastusel eesmärgiga toetada romade lõimumist. Projekti tegevused olid suunatud eelkõige roma noortele ja roma naistele, aga ka kõigile teistele sidusrühmadele nagu asjassepuutuvad ministeeriumid ja kohalikud omavalitsused, romadega töötavad pedagoogid ning kogu Eesti ühiskond. Viimase projekti (ESTROM

³ Pressiteade 31.05.2024: <https://www.rtk.ee/uudised/ceesti-sveitsi-koostoos-toetatakse-sotsiaalset-kaasamist-pea-23-miljoni-euroga>

3) perioodil 2021-2023, korraldas Kultuuriministeerium 17 romadele suunatud koolitust koostöös Eesti romade organisatsiooniga, 4 roma päeva kontserti (2 Tallinnas ja 2 Valgas), 2 roma holokaustipäeva mälestusüritust ning viis läbi kohtumised kohalikes omavalitsustes.

2020. aasta juunis käivitati Valga vallas Kultuuriministeeriumi rahastusel ja INSA koordineerimisel roma mentoriteenus, mille eesmärk on sotsiaalsete lõhede ületamine romade ja muu ühiskonna vahel ning romade lõimumisele igakülgne kaasa aitamine. Alates 2022. aastast rahastab pooles mahus mentorteenust lisaks Kultuuriministeeriumile ka Haridus- ja Teadusministeerium. Mentorteenuses pööratakse tähelepanu eelkõige koostööle roma perekondade ja haridusasutuste vahel. Mentorteenuse tulemusena astub igal aastal rohkem lapsi lasteaeda. Pääaeu kõik roma lapsed ja noored, kes peavad käima koolis, järgivad koolikohustust, ning üha enam on noori, kes oma haridusteed pärast põhikooli või ka gümnaasiumi lõpetamist jätkavad.

Alates 2023. aasta aprillist on INSA üksusena avatud Valga Roma Noortekeskus. Keskus toimib osana mentorteenusest ja seal korraldatakse erinevad romadele suunatud üritusi ja tegevusi. 2024.a. seisuga tegutsevad Eestis aktiivselt kaks roma MTÜ-d: Euroopa Romade Foorum Eestis (asutatud 2012. a. Tallinnas) ja Shukar Roma (asutatud 2024. a. Valgas).

2020. aastal alustas Haridus- ja Teadusministeeriumi toetusel tegevust Tallinna Roma Kultuurikeskuses tegutsev romade huvikool, kus Tallinna ja lähiümbruse roma taustaga lapsed ja noored saavad õppida roma keelt ja kultuuri. Kord nädalas saadakse kokku oma ruumides ja kord kuus korraldatakse mõni väljasõit, millega saavad liituda ka lapsed väljastpoolt Tallinna.

Kultuuriministeerium on regulaarselt tellinud Eesti Statistikaametilt statistilise uuringu (viimati 2024. a), mis annab informatsiooni muuhulgas romade haridustaseme, eluruumide ja nende tehnovarustuse, samuti tööhõive määra kohta. Üle 15-aastaste romade kõrgeim lõpetatud haridustase ning tööhõive määr on näitajad, mis kuuluvad lõimumisprogrammi mõõdikute hulka ja neid seiratakse regulaarselt.

Moslemikogukonna suurenemisega Eestis on kogukond ise loonud lastele koraani, kombestiku ja araabia keele õppimise tingimused. Kaalutakse ka islamikooli rajamist. Hinnanguliselt on Eesti moslemikogukonnas koolieas lapsi 500 ja 600 vahel. Eesti ühiskonna seisukohast laste sulandumine Eesti ilmalikku ühiskonda ja kooliruumi ning siinsesse komberuumi äärmiselt tähtis lõimumise seisukohast, et vältida Eestis separaatse ja riiki riigis moslemiühiskonna teket, mille negatiivseid tagajärgi on olnud näha mitmel pool mujal Euroopas.⁴ Moslemikogukonnaga on püütud luua kontakti eesti keele õppe eesmärgil. Kuigi tervikuna saab moslemikogukonda hinnata rahumeelseks, esinevad kogukonnas siiski suureneval määral mõningad negatiivsed arengusuundumused. Näiteks on täheldatav uussisserändajate madal kohanemise tase, vähene tahe õppida eesti keelt ja sobituda Eesti kombestikuga.

• Koostöö kõigi tasandite poliitikakujundajatega ja osalejatega

Sidusa Eesti arengukava 2021-2030 üks olulistest tegevussuundadest on kohalikul tasandil toimivate algatuste avatuse (st ühisloome ja osalusvõimalused) suurendamine eri keele- ja kultuuritaustaga inimestele. Selleks toetatakse KOV-e eesti keelest erineva emakeelega inimeste suuremat kaasamist kohaliku tasandi algatustesse; toetatakse eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste osalemist erinevates kodanikuühendustes; ning toetatakse rahvusvähemuste kultuuriseltside aktiivset kaasamist eestikeelsete üleriigiliste katusorganisatsioonide ja esindusorganisatsioonide töösse.

2023. aastal käivitus ESF+ tegevus „Kohalike omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumisel“, mille elluvijaks on Eesti Linnade ja Valdade Liit (edaspidi ELVL) ning partneriteks on kohalikud omavalitsused (praegusel hetkel Tartu, Tallinn, Rakvere, Pärnu, Saaremaa vald, liitumas on Haapsalu, Kohtla-Järve ja Jõhvi). Meetme eesmärk on võimestada kohalikke omavalitsusi, et suurendada nende suutlikkust pakkuda kvaliteetseid kohanemise teenuseid

⁴ KAPO aastaraamat 2023-2024, lk 37.

uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimestele ja tagasipöördujatele. Näiteks arendatakse nõustamisteenust ja parandatakse mitmekeelse info kättesaadavust, sealjuures on oluline roll sihtrühma kaasamisel teenuste arendamise protsessi.

Alates 2019. aastast on toetatud erinevaid vabaühendusi uussisserändajate vabatahtlikku tegevusse kaasamisel. Partnerluses MTÜga Külaliikumine Kodukant arendati vabatahtlikus tegevuses osalemisvõimalusi pakkuva veebiplatvormi www.vabatahtlikud.ee keskkond vene- ja ingliskeelseks.

2024. aasta lõpus käivitub ESF+ toetusmeede „Lõimumist edendavate kogukondlike tegevuste toetamine“, mille elluvijaks on Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakond. Meetme eesmärk on suurendada uussisserändajate, eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ning tagasipöördujate osalust kogukondlikes tegevustes, eelkõige kohalikes piirkondlikes ettevõtmistes, mis tugevdab kultuuridevahelist mõistmist ja kogukonna ühtekuuluvustunnet ning vähendab sotsiaalset tõrjutust. Kogukondlikke koostöötegevusi korraldavad kaks partnerit: Integratsiooni Sihtasutus (Ida-Virumaal) ja Eesti Rahvakultuuri Keskus (ülejäänud Eesti piirkondades). Viimase juurde asuvad tööle ka piirkondlikud mentorid, kelle ülesandeks on soodustada koostöökontakte ja nõustada kohalikke kogukondi. Lisaks pakub Kodaniku Ühiskonna Sihtkapital üle Eesti vabaühendustele arenguprogrammi, mille eesmärk on suurendada nende võimekust kaasata sihtrühma kogukondlikesse tegevustesse.

- **Rassilise või etnilise päritolu alusel eristatud andmete kogumine**

Etnilise päritolu alusel eristatud andmete kogumiseks teeb Kultuuriministeerium koostööd Statistikaameti ja Rahvastikuregistriga.

Andmed kogutakse ka rakenduslike uuringutega, näiteks uuring „Eesti keele õpe kolmandate riikide kodanikele“.⁵ Lisaks viiakse läbi ESF/ESF+ andmekorjed seoses keeleõppe ja kohanemisprogrammiga. Iga kolme aasta järel tellib Kultuuriministeerium arengukava tulemuste jälgimiseks süvauuringu, Eesti integratsiooni monitooringu (lühendina EIM) ⁶. Viimane, arvult üheksas monitooring viidi läbi 2023. aastal, selle andmed avaldati 2024. a. märtsis.

EIM-i raames on uussisserändajate kohta kvantitatiivselt andmed kogutud aastatel 2011., 2015., 2017., 2020. ja 2023. aastal. Uussisserändajateks on kohanemisprogrammi järgi vähem kui viis aastat Eestis elanud välismaalased, 2023. a. uuringus laiendati seda piiri kümne aastani ehk alates 2013. aastast sisse rännanud Euroopa Liidu (EL) ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) ning kolmanda riigi kodanikele (KRK), et hinnata ka seda, kuidas läheb varem sisse rännanud inimestel. Sihtrühmaks olid vähemalt 15-aastased sisse rändajad. Selle sihtrühma koosseis on mitmekesine ning see hõlmas ka Ukrainas 2022. aastal puhkenud sõja tõttu Eestisse tulnud põgenikest tingituna toimunud olulisi muutusi. EIM 2023 tõi esile, et 85% uussisserändajatest on oma eluga tervikuna väga või küllaltki rahul. Elukvaliteeti Eestis hindavad palju paremaks eelkõige kolmanda riigi ja muude riikide kodakondsusega sisse rändajad, samas kui Euroopa Liidu kodakondsusega inimesed annavad keskmisest osaliselt madalamaid hinnanguid.

Lisaks on ESF+ toel loomisel Kultuuriministeeriumi ja Statistikaameti koostöös juhtimislauad rände- ja lõimumisalase statistika kättesaadavuse parandamiseks ja statistika paremaks visualiseerimiseks,

2021. a rahvaloenduse andmetel elab Eestis 211 rahvuse esindajat⁷. 69% riigi elanikkonnast on rahvuselt eestlased, 24% venelased, 2% ukrainlased, 0,9% valgevenelased ja 0,6% soomlased.

⁵ Eesti keele õpe kolmandate riikide kodanikele. Balti Uuringute Instituut, 2022: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Eesti-keele-ope-kolmandate-riikide-kodanikele.pdf>

⁶ Eesti ühiskonna lõimumismonitooring <https://www.kul.ee/EIM2023>

⁷ Statistikaameti andmeil on 2024. a. Eestis 216 eri rahvuse esindajat.

Läbiviidud rahvaloenduse andmetel elab Eestis 676 roma⁸ (0,05% rahvastikust), kõige arvukamalt Läti piiriäärses Valga vallas: 202, Tartus 65, Pärnus ja Narvas 45, Tallinnas 47, Kohtla-Järvel 30, Kohila vallas 17, Peipsiääre vallas 15 ja Paides 14 roma. Teiste omavalitsuste territooriumidel elab romasid vähem kui 10 inimest.

Eestis elab Statistikaameti andmeil seisuga 01.01.2024 2013 juudi rahvusest isikut.

2021. a rahvaloenduse andmetel oli Eestis 5800 üle 15-aastast moslemit. Eesti moslemikogukond on jätkuvalt kasvav ning muutumas etniliselt üha mitmekesisemaks ja eripalgelisemaks.

Rahvastikuregistril põhinevad kodakondsuse andmed seisuga 01.01.2024 näitavad Aafrika riikidest suurimana kogukonnana Eestis resideeruvaid Nigeeria kodakondsusega – kokku 1188 inimest. Aasia riikidest paistavad silma India kodakondsusega - 1558 inimest. Pakistani kodakondsusega on 692 inimest, Türgi kodakondsusega 960 inimest, Aserbaidžani kodakondsusega on 821 inimest.

- **Mitmekesisuse aktsepteerimise edendamine**

Iga aasta 24. septembril tähistatakse Eestis traditsiooniliselt rahvuste päeva, mis meenutab Eestimaa Rahvuste Foorumi esmakordset kogunemist 1988. aastal ning on pühendatud kõigile Eestimaal elavatele rahvustele. Eesti eri paikades toimuvad alates 2005. a rahvuste päevale pühendatud kontserdid, näitused, loengud ja töötod, kus tutvustatakse erinevate rahvuste kultuuripärandit.

Kultuuriministeerium kuulutas 2024. aasta Kultuuririkkuse teema-aastaks, mille eesmärk on tutvustada Eestis elavate eri rahvaste mitmekesisust kultuuri ja traditsioone ning Eesti oma unikaalseid kultuuriruumid ja kogukondi. Kultuuririkkuse aasta korraldamist koordineerib INSA. Teema-aasta raames on üle Eesti toimunud arvukalt suuremaid ja väiksemaid üritusi, mille raames on tutvustatud ja tähistatud erinevate Eestis elavate rahvuste kultuuri ja traditsioone.

3. Millised on planeeritud tegevused aastaks 2025?

Lõimumisvaldkonnas on seatud 2025. a. neli prioriteeti: 1) avalikkusele ja poliitikakujundajatele mõeldud juhtimislaua loomine, mis annab ülevaate rände- ja lõimumisvaldkonna põhinäitajatest; 2) kohanemisprogrammi personaliseeritumaks ja ligipääsetavamaks muutmine, sh infoteenuse „Eestis kohanemine” täiemahuliseks sündmusteenuseks arendamine; 3) jätkame Ukraina sõjapõgenikele kohanemisprogrammi, sh eesti keele õppe pakkumist ning Ukraina noorte toetamist; 4) KOV-ide võimestamine lõimumis-, sh kohanemisteenuste arendamisel.

Jätkatakse kõiki uussisserändajatele suunatud tegevusi, sh keeleõpet, samuti rahvusvähemuste kultuuriseltside toetamist ja meediakampaaniaid ja -tegevusi, pööratakse tähelepanu digipöördega kaasnevate võimaluste arendamisele lõimumisteenustes, romade kaasamist, holokausti mälestamist ja sellega seotud teavitussyritusi, osalust antisemitismiga võitlemise töörühmas.

⁸ Statistikaameti andmetel 01.01.2024 seisuga elab Eestis 650 roma, kes moodustavad 0,05% Eesti rahvastikust. Romasid elab enim Valga vallas (209). 37% romadest on Eesti kodanikud, 42% Läti kodanikud, 13% Venemaa Föderatsiooni kodanikud, 7% on kodakondsuseta, kuid omavad kodanikega sarnaseid õigusi ning 0,6% muu riigi kodakondsusega roma.